

Enligt sändlista

Åsa Thorsell
Miljö- och
samhällsbyggnadsavd.
036 – 39 52 93

Postadress 551 86 Jönköping
Besöksadress Hamngatan 4
Tfn 036-39 50 00
Fax 036-12 15 58
E-post jonkoping@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se
Postgiro 3 51 76-7

Beslut om bildande av kulturreseptatet Högarps by i Vetlanda kommun

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 7 kap. 9 § miljöbalken (1998:808, MB) området Högarps by som kulturreseptat. Reseptatets gränser anges på bifogad karta, (bilaga 1a).

För att tillgodose syftet med reseptatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ MB, samt 22 § förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m., att nedan angivna föreskrifter ska gälla för reseptatet (se **Reseptatsföreskrifter**).

Länsstyrelsen fastställer, med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m., de mål och riktlinjer för områdens långsiktiga vård som framgår av den till beslutet hörande skötselplanen (bilaga 2).

Länsstyrelsens beslut om naturreseptat den 12 juni 1995 (dnr 231-4209-89) upphör att gälla i och med att detta beslut vinner laga kraft. Beslutet innebär att kulturreseptatet omfattar ett 40,6 hektar större område än det som skyddats genom tidigare beslut om naturreseptat.

Syftet med reseptatet

Syftet med kulturreseptatet är att:

- bevara ett värdefullt kulturpräglad landskap genom skydd och vård.
- åskådliggöra ett äldre kulturlandskap, representativt för en by i den småländska skogsbygden, med dess strukturer, odlingshistoria, hävdformer och bebyggelsehistoria. Det tidsskikt som primärt ska eftersträvas i restaureringen är det tidiga 1900-talet till 1950.
- bevara, åskådliggöra och utveckla det biologiska kulturarvet som är knutet till det gamla odlingslandskapet, samt uppnå gynnsam bevarandestatus för områdens Natura 2000-habitat och arter.

Uppgifter om kulturreseptat

Administrativa data

Namn	Högarps by
Skyddsform	Kulturreseptat
Kommun	Vetlanda
Socken	Stenberg
Fastigheter	Högarp 1:3, 1:5, 2:1 samt delar av Högarp 1:2 och 1:4.
Lägesbeskrivning	Ca 25 km sydost om Vetlanda. 1 km från gränsen till Kalmar län.
Karta	Fastighetskarta 6F1g
Areal	58,6 ha
Beslut om Natura 2000	Ja, delvis (Högarp SE0310212)
Gräns	Enligt karta, bilaga 1a
Förvaltare	Länsstyrelsen i Jönköpings län

Beskrivning av området

Högarps by är belägen på en markant höjdrygg i östra delen av Vetlanda kommun. Gårdarna i byn ligger längs en bygata och i de lägen de tilldelades i samband med storskiftet år 1816. Merparten av bebyggelsen har bevarat sin karaktär från 1700- och 1800-talen väl och landskapet är påfallande lätt att läsa utifrån lagaskiftes kartan från 1905 och från den ekonomiska kartan från 1953.

Byns åkrar är små och odlingsrösen, åkerholmar och stenmurar förekommer rikligt. Även flera fågator finns i byn. Inom reservatet finns såväl välhåvade som igenvuxna slätter- och betesmarker. Naturvärdena är främst knutna till de välhåvade slätter- och betesmarkerna med hävdgynnade arter som kattfot, jungfrulin, slättergubbe och darrgräs. Även mindre vanliga arter i länet finns inom reservatet såsom Adam och Eva, trollmultron och klasefibbla.

Hamling av träd har skett kontinuerligt i byn och hamlade träd finns i ett stort antal, främst lind och ask.

Utförligare beskrivning av området finns i skötselplanen, bilaga 2

Reservatsföreskrifter

A. Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § MB om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden

Inom reservatet är det förbjudet att:

1. anlägga väg eller parkeringsplats eller uppställningsplats för fordon annat än enligt fastställd skötselplan
2. anordna upplag annat än tillfälligt för jord- och skogsbrukets behov
3. borra, spränga eller schakta
4. bedriva täkt av något slag eller övertäcka
5. tillföra växtnäringssämne (handgödsel eller rötslam), jordförbättringsmedel eller kemiskt och biologiskt bekämpningsmedel
6. plantera skog på åkermark eller betesmark eller bedriva energiskogsodling eller julgransodling
7. plantera in för trakten främmande arter
8. uppföra mast, vindkraftverk, luftledning eller tornsilo
9. upplåta mark för camping eller husvagnsuppställning
10. anordna motor- eller skyttebana för övning eller tävling
11. bygga om eller på annat sätt förändra väg
12. dämna, nydika eller täckdika

Utan Länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att:

13. riva byggnader, stängsel eller annan anläggning
14. utföra tillbyggnad eller yttre förändring av befintliga byggnader
15. uppföra nya stängsel
16. framdra markledning utanför tomtmark
17. anbringa tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförlig anordning
18. uppföra byggnad eller annan anläggning

Föreskrifterna A: 1, 2, 3, 7 och 9 gäller inte inom tomtmark, se markering på karta bilaga 1b.

B. Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § MB om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt att tåla visst intrång

Ägare och innehavare av särskild rätt ska tåla att följande anordningar utförs och att följande åtgärder vidtas:

1. utmärkning av reservatet
2. uppsättning och underhåll av informationstavlor
3. anläggning och underhåll av parkeringsplats samt anläggning och underhåll av strövstigar och stängselgenomgångar
4. utförande av åtgärder för att uppnå syfte och mål med reservatet, bland annat röjningar och återkommande bete, slåtter eller åkerbruk i odlingslandskapet

C. Ordningsföreskrifter enligt 7 kap. 30§ MB om rätten att färdas och vistas inom reservatet samt om ordning i övrigt inom reservatet

Inom reservatet är det förbjudet att:

1. gräva upp eller plocka växter, undantag gäller för plockning av bär eller svamp för husbehov
2. fånga eller samla in ryggradslösa djur
3. elda annat än på anvisad plats och med medhavd ved
4. tälta
5. parkera annat än på anvisad parkeringsplats
6. ställa upp motorfordon, husvagn eller släpvagn
7. cykla eller rida annat än på befintliga vägar
8. anbringa tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförlig anordning
9. vandra utanför anvisad led

Föreskrifterna under A och C ovan ska inte utgöra hinder för de åtgärder som behövs för reservatets skötsel och uppföljning enligt fastställd skötselplan (bilaga 2). Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för underhåll av befintliga ledningar och vägar som berörs av reservatet.

Från föreskrifterna undantas åtgärder för vetenskaplig undersökning eller motsvarande som i förväg godkänts av Länsstyrelsen.

Länsstyrelsen vill även erinra om att andra lagar, förordningar och föreskrifter än reservatsföreskrifterna gäller/kan gälla för området.

Bakgrund

Länsstyrelsen bildade år 1995 naturreservatet Högarp av delar av fastigheterna Högarp 1:2 och 1:3. Redan i det beslutet angavs att all inägomark i Högarps by bör skyddas som reservat.

År 1996 gjordes en byggnadsdokumentation, som resulterade i en byggnadsvårdsplan. Byggnadsvårdsplanen har legat till grund för flera

underhålls- och upprustningsarbeten, som beviljats stöd genom byggnadsvårdsbidrag. Sedan år 1997 utnyttjas bostadshuset till Högarp 1:5 för informationsändamål och dess ladugård inrymmer ett bymuseum. I samband med reservatsskötseln har även röjnings- och hägnadsarbeten genomförts med statliga medel i det nu planerade reservatsområdet. Genomförda och pågående restaureringsarbeten i markerna sker enligt det förslag till skötselplan, som utarbetades år 2004. Arbetet sker i nära samarbete mellan markägare, brukare och länsstyrelsens funktioner för naturområdesskötsel och kulturmiljövård, med medel från anslaget för kulturmiljövård.

Sedan år 2000 har samtal förts med markägare, Vetlanda kommun och representanter inom Länsstyrelsen angående ombildning av naturreservatet och bildande av ett kulturresevat som omfattar Högarp bys inägomark. Under år 2008 träffades överenskommelse om intrångsersättning för Högarp 1:4. Samtliga markägare och brukare är positiva till bildandet av kulturresevatet Högarp by.

Samråd enligt 25-26 §§ förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. har skett med Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Vetlanda kommun.

Länsstyrelsen skickade i juli 2009 förslag till beslut och skötselplan på remiss bland annat till Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Vetlanda kommun, markägare, arrendator och ideella föreningar. Sakägare förelades samtidigt att inkomma med yttrande. Remissyttranden har inkommit från Vetlanda kommun, TeliaSonera, Naturvårdsverket och E.ON. Samtliga har tillstyrkt eller inte haft något att erinra mot förslaget till beslut om kulturresevat.

E.ON och TeliaSonera har lämnat synpunkter kring skötsel av de luftburna ledningarna i området. Normalt underhåll av dessa är undantaget från reservatsföreskrifterna. Vetlanda kommun med flera har kommit in med synpunkter kring skötselplanen. Vissa förslag till ändringar har gjorts omgående, andra ändringar görs när skötselplanen revideras, inom en femårsperiod. Vetlanda kommun har även föreslagit att flytta eller på annat vis återuppföra torpet Ekeberg. Detta är i linje med det tidsskikt och bebyggelse i landskapet som kulturresevatet ska visa men då platsen är registrerad som övrig kulturhistorisk lämning är det tveksamt om detta kan genomföras.

Markägarna har tidigare fått ta del av preliminär skötselplan och skött markerna efter den. Skötselfrågor har lösts parallellt med ärendets handläggning.

Motivering

Bestämmelser

Enligt 7 kap. 9 § MB (1998:808) får ett mark- eller vattenområde av länsstyrelsen förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På sådant område ska bestämmelserna i 4-6 §§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kulturminne eller fast fornlämning enligt lagen (1988:950) om kulturminnen mm. hindrar inte att området förklaras som kulturresevat.

Enligt 7 kap. 5 § MB ska i ett beslut om att bilda naturresevat skälen för beslutet anges. I beslutet ska också anges de inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden som behövs för att uppnå syftet med resevatet, såsom förbud mot bebyggelse, uppförande av stängsel, upplag, schaktning, täkt, uppodling, dikning, plantering, avverkning, jakt, fiske och användning av bekämpningsmedel. En inskränkning får innebära att tillträde till området förbjuds under hela eller delar av året.

I 7 kap. 6 § MB anges bland annat att om det behövs för att tillgodose syftet med ett naturresevat, får länsstyrelsen förplikta ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet att tåla sådana intrång som att det inom området

1. anläggs vägar, parkeringsplatser, vandringsleder, raststugor, tältplatser, badplatser, sanitära inrättningar eller liknande anordningar,
2. utförs gallring, röjning, slätter, plantering, betesdrift, avspärning eller liknande åtgärder, eller
3. genomförs undersökningar av djur- och växtarter samt av mark- och vattenförhållanden.

I 7 kap. 7 § MB framgår det att länsstyrelsen får helt eller delvis upphäva beslut som den har meddelat enligt 4-6 §§ om det finns synnerliga skäl.

I 7 kap. 25 § MB anges att vid prövning av frågor om skydd av områden enligt detta kapitel ska hänsyn tas även till enskilda intressen. En inskränkning i enskilds rätt att använda mark eller vatten som grundas på skyddsbestämmelse i kapitlet får därför inte gå längre än som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

I 7 kap. 30 § MB stadgas att föreskrifter om rätten att färdas och vistas inom ett område som skyddas enligt detta kapitel och om ordningen i övrigt inom området får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, om det behövs för att tillgodose syftet med skyddet. Föreskrifterna ska gälla omedelbart, även om de överklagas.

I 2 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. anges bl.a. att Länsstyrelsen ansvarar i länet för områdesskyddet.

Enligt 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. ska länsstyrelsen fastställa en skötselplan för ett kulturresevats långsiktiga vård. En skötselplan ska ingå i varje beslut om bildande av ett kulturresevat.

Länsstyrelsen får, enligt 22 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m., meddela föreskrifter enligt 7 kap. 30 § miljöbalken.

Av 2 kap. 6 § MB framgår att för en verksamhet eller åtgärd som tar i anspråk ett mark- eller vattenområde ska det väljas en plats som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Bestämmelserna i 3 och 4 kap. ska, bl.a. vid prövning av frågor enligt 7 kap., tillämpas endast i de fall som gäller ändrad användning av mark- eller vattenområden.

Enligt 5 § förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden m.m. ska den myndighet, som ska tillämpa bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken i ett ärende, i beslutet ange om den prövade anläggningen, verksamheten eller åtgärden går att förena med en från allmän synpunkt lämplig användning av mark- och vattenresurserna samt med den för området gällande regionplanen eller kommunala översiktsplanen.

Bedömning

Länsstyrelsen arbetar med genomförande av, de av riksdagen beslutade, miljökvalitetsmålen. Bildandet av kulturreseptatet Högarps by är ett led i länsstyrelsens miljömålsarbete. Kulturreseptatsbildningen av Högarps by bidrar till att miljökvalitetsmålen "Ett rikt odlingslandskap", "God bebyggd miljö" och "Ett rikt växt och djurliv" kan uppfyllas.

Högarps höga kultur - och naturvärden har sin grund i att utvecklingen under 1900-talets senare hälft gått långsammare i Högarp än i de flesta andra skogsbyar. Delar av den gamla ängsmarken har slåttrats kontinuerligt fram till idag, delar av betesmarken har hållits öppna av betesdjur och de små åkrarna har odlats långt fram i tiden. De äldsta åkrarna och ängsmarkerna har brukats kontinuerligt sedan 1600-talet och utvecklingen går att följa i det historiska kartmaterialet allt sedan denna tid. Vidare har lövtäkt bedrivits kontinuerligt under hela 1900-talet.

Större delen av det tilltänkta kulturreseptatet ingår i nätverket för Natura 2000 där naturtyperna "artrika torra – friska långlandsgräsmarker av fennoskandisk typ", "Fukängar med blåtåtel eller starr", "Slätterängar i låglandet" och "Lövängar av fennoskandisk typ" är utpekade. Området är även klassat som riksintresse för naturvård (NRO06068)

Högarps by ligger inom en utpekad trakt med värdefulla hamlings- och jätteträds miljöer. Detta har gjorts i strategi för formellt skydd av skog i Jönköpings län. I rapporten Skyddsvärda insekter i Östra Smålands skogsbygder – Jönköpings län framgår att i ett större landskapsperspektiv ligger Högarps by i en viktig bygd även för de skyddsvärda insekterna som exempelvis guldsandbi, väddgökbi, trumgräshoppa och slättergubbemal. I rapporten är bland annat Stenberga Boda, Sällevad, Harghult, Skärvete-Åleberg inventerade områden.

Högarps by ingår även i en naturinventering för Vetlanda kommun och i den länsomfattande ängs- och hagmarksinventeringen har området ansetts vara ett av länets mest värdefulla odlingslandskapsobjekt med en stor

mängd av hävdgynnade arter. Inom området finns även större vattensalamander.

Idag är delar av byn igenväxande och skogen har spridit sig till inägora under de senaste 30 åren (framför allt på Stora Högarps 1:4 och delar av Högarps 1:2 och 1:3). För att Högarps värden ska bestå krävs att den traditionella markanvändningen med åkerbruk, slätter och betesdrift upprätthålls, liksom att byns bebyggelsestruktur bevaras.

Länsstyrelsen skyddade delar av Högarps by som naturreservat år 1995, med syfte att hela byn senare skulle bli ett reservat. Något motsvarande skyddsform för kulturlandskapet fanns inte då. Länsstyrelsen anser att synnerliga skäl enligt 7 kap. 7§ för ett ombildande av naturreservatet till kulturresevatet finns eftersom områdes höga naturvärden är kulturbetingade och därmed är lämpliga att långsiktigt bevara inom ett kulturresevat. Genom ombildandet ges området ett enhetligt skydd och underlättar framtida skötsel. På så sätt skyddas helhetsmiljön – byn med dess bebyggelse, inägora med sina öppna marker och landskapselement samtidigt som effekterna av den traditionella markanvändningen kan uppnås med hjälp av föreskrifter och skötselplan. Länsstyrelsen anser vidare att beslutet om kulturresevatet täcker in naturreservatets syfte och även i vissa delar förstärker skyddet genom att föreskrifterna skärps. Inom Högarps by finns också ett antal Natura 2000-områden. Dessa kommer också att säkerställas i och med resevatetsbildningen.

Länsstyrelsen bedömer att områdes höga kultur- och naturvärden motiverar ett skydd mot igenplantering, exploatering och ger möjligheten till anpassad skötsel. Området ska därför skyddas som kulturresevat.

Länsstyrelsen har enligt 7 kap. 25 § MB avvägt föreskrifterna för området mot sakägars intresse och bedömer att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Reservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. MB och med den för området gällande översiktsplanen.

Hur man överklagar m.m.

Detta beslut kan överklagas hos regeringen (Miljödepartementet) **genom skrivelse till Länsstyrelsen** – se bilaga 4 (formulär 23).

Upplysning

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling samt i Smt-gruppen (Smålands-Tidning, Vetlanda-Posten och Tranås-Posten). Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § MB träder i kraft den 1 maj och de gäller omedelbart även om de överklagas.

I den slutliga handläggningen av detta ärende, i vilket länsråd Monica Flodström beslutat och kulturlandskapsantikvarie Åsa Thorsell varit föredragande, har även länsantikvarie Tomas Areslätt, funktionsansvarig för områdesskydd Malin Lund och länsjurist Ulrika Källberg deltagit.

Monica Flodström

Åsa Thorsell

Bilagor

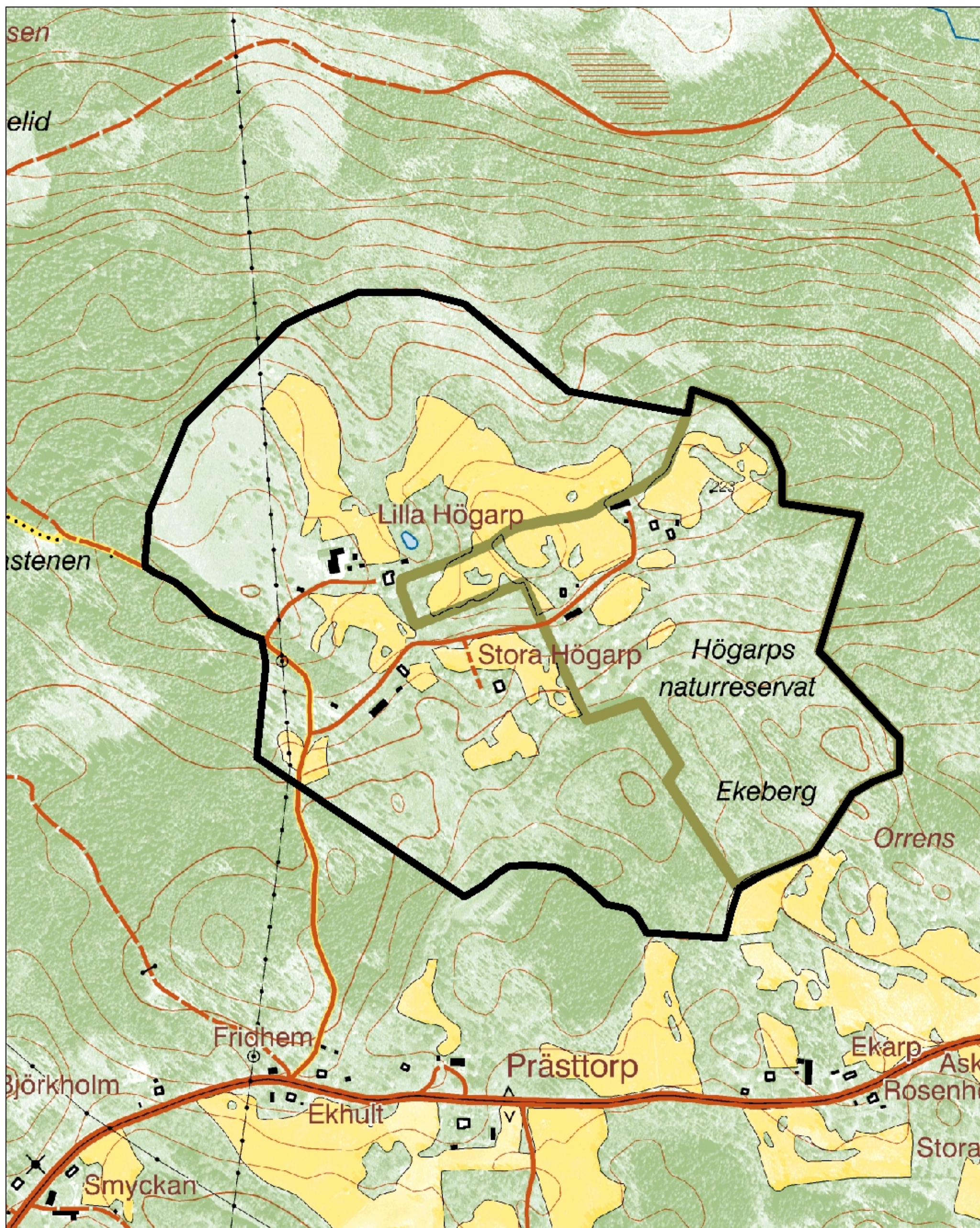
- 1a Beslutslista
- 1b Tomtmark
- 2 Skötselplan inklusive artlista
- 3 Sakägarförteckning
- 4 Hur man överklagar
- 5 Sändlista

Kulturresevatet Högarps by

Bilaga 1a, Karta till beslut - Reservatsgräns

Tillhör Länsstyrelsens beslut

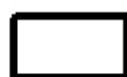
2010-03-19, dnr 435-8655-04

© Lantmäteriet 2007. Ur GSD-Fastighetskartan
ärende 106-2004/188F.

Kartkälla: Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Godkänd från sekretessynpunkt för spridning.
Lantmäteriverket 1999-09-16.

Reservatsgräns

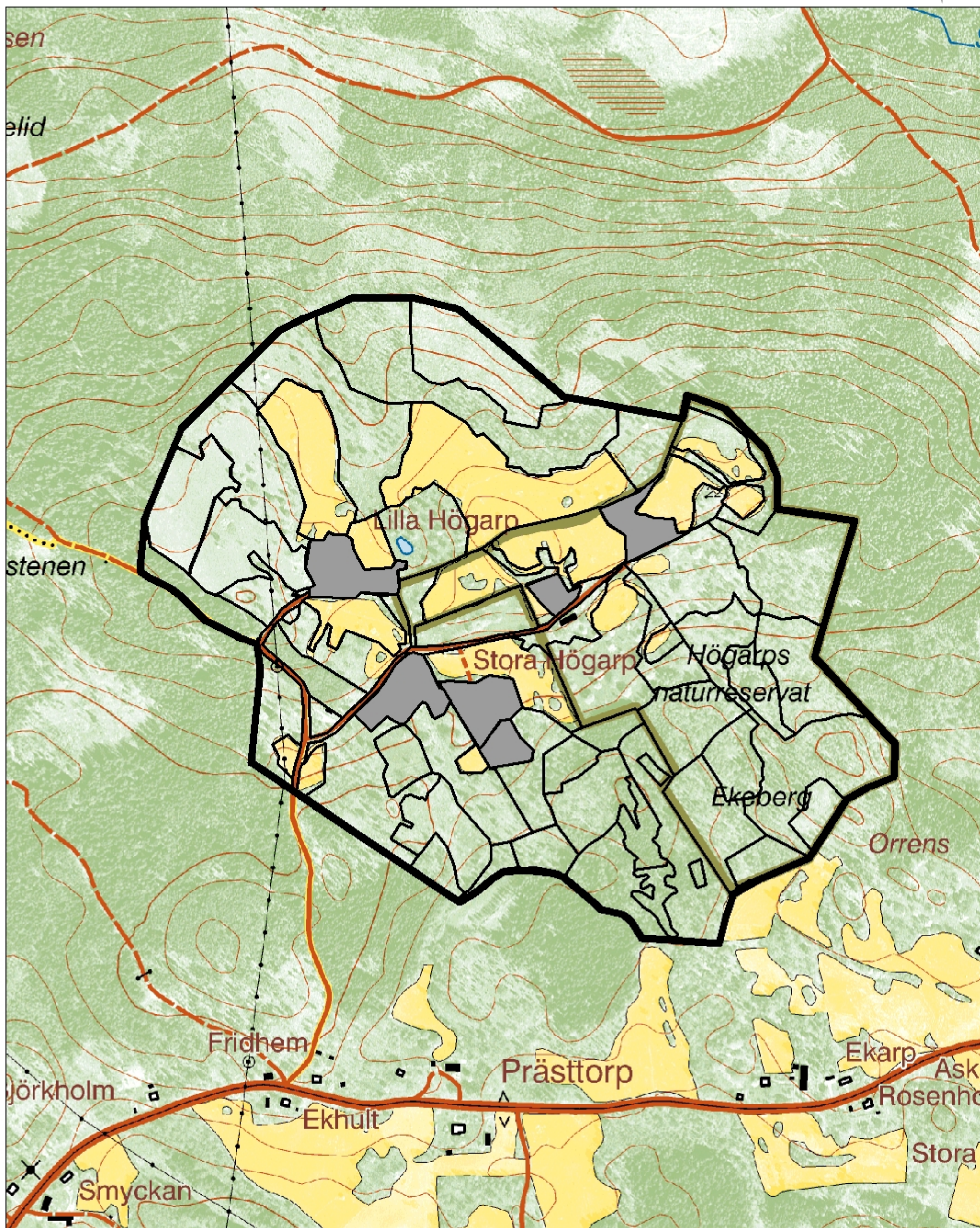
0 50 100 Meter 1:5 000

Kulturreservatet Högarps by

Bilaga 1b, Karta till beslut - Tomtmark

Tillhör Länsstyrelsens beslut

2010-03-19, dnr 435-8655-04

© Lantmäteriet 2007. Ur GSD-Fastighetskartan
ärende 106-2004/188F.

Kartkälla: Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Godkänd från sekretessynpunkt för spridning.
Lantmäteriverket 1999-09-16.

Tomtmark

0 50 100 Meter 1:5 000